

2020-2023 Yılları Arasında Yapay Zekâ Felsefesi Alanında Yazılmış Makalelerin İçerik Analizi

Araştırma Makalesi

Bariş BİÇER

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
barisbicer0088@gmail.com
ORCID: 0009-0000-5599-3255
DOI: 10.5281/zenodo.10570835

ÖZET

21. yüzyıl itibariyle sosyal yaşama süratle entegre olan yapay zekâ sistemleri üzerine teknik olduğu kadar sosyal alanda da çalışma yapılması giderek önem kazanmaktadır. İşlevi konusu teknik mühendislik olarak açık olsa dahi meselenin anlamlandırması açısından yapılan çalışmaları incelediğimiz bu çalışmamızda belli başlıklar ön plana çıkmaktadır. Bunlar yapay zekanın, felsefe açısından ne anlama geldiği, felsefe tarihindeki kökenleri, kişi olarak görülüp görülemeyeceği, hukuki açıdan hak ve sorumluluk yüklenip yüklenemeyeceği ve sanatla ilintisi olarak ifade edilebilir. Biz bu başlıklardaki çalışmaları bütünlüyci olarak inceledik. Ancak bu çalışmaların varlığı konu hakkındaki bilgi birikimini arttırması bakımından oldukça önemli olsa da bu alanların daha yeni gelişmekte olduğunu ve içeriklerin günden güne güncelleneceğini ifade etmek gerekir. Dolayısıyla ön görülmesi çok da zor olmayacak şekilde bu başlıklara ek olarak başka başlıklara gereksinim oluşacaktır.

Anahtar kelimeler: 21. Yüzyıl, Felsefe, Yapay Zekâ, Sanat, Hukuk

GİRİŞ

21. Yüzyıldaki en önemli yaratılar arasında gösterilmesi mümkün olan yapay zekanın kökensel karşılıklarına insan uygarlığı tarihi boyunca örnekler göstermek mümkün olsa dahi “zekâ” barındırma problemini konu edindiğimiz yapılar oldukça dar bir zamansal çerçeveye sıkıştırılabilir. Bu yapılar yüksek süratle yetkinlik açısından kendini devrimsel düzeyde aşarak ilerlemektedir.

Bu hızlı ilerleyiş tanımlama problemi dahil pek çok konuda gerek felsefi gerekse sosyal bilimler alanlarında üretimi söz konusu olan bilginin önüne geçmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak bazı genelleyebileceğimiz problemler ortaya çıkmaktadır.

Bu sorunların işleniş biçimleri ve nelikleri yapay zekanın günden güne ilerleyişiyle doğru orantılı olarak değişime tabii olmaktadır ve yapay zekanın gelişim hızı göz önünde bulundurulduğu takdirde olmaya devam edecek gibi gözükmektedir.

Bu bağlam göz önünde tutularak bu araştırmamızda 2020 yılı öncesi yapılan

araştırmaları konu dışı tutma tutumunu benimsedik.

İfade edilmesi gereken bir diğer husus yapay zekanın yalnızca akademik ve entelektüel olarak değil sosyal yaşama entegrasyon hususunda oldukça etkin olduğudur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak -ne kadar anlaşıldığı tartışma konusu olarak kalmakla beraber- pek çok alan; tarım, insan kaynakları, tıp vb. kendine yapay zekayı bir araştırma konusu olarak ele almıştır.

Ancak bağlam dışı kalmamak amacıyla yapay zekayı felsefi ve sosyal açıdan araştırma konusu yapan araştırmaları mercek altına aldığımızda başlıca öne çıkan soru ve sorunsallar şu şekilde ifade edilebilir:

- Yapay zekanın tanımı sorunu
- Yapay zekâ Felsefesinin Felsefi kökenlerinin hangi düşünürlerde bulunabileceği sorunu
- Yapay zekâ' nın hukuk ve etik çerçevede konumlandırılması
- Yapay zekâ üretimlerinin sanatsal değeri ve patent sorunu

Yalnız bu soru ve sorunsallarla kısıtlamak mümkün olmasa dahi genel olarak sağlıklı çıkarımlarda bulunabilme amacıyla birçok araştırmacı tarafında ortak problem olarak işlenmiş başlıkları daha üst başlıklar haline getirdiğimiz takdirde elde ettiğimiz sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Keza 2023 yılı ilk çeyreği içerisinde tr dizin kapsamındaki yapay zeka felsefesi konulu makaleler tarandığında sayılarının 364 olarak belirlenmiştir. Spesifik konu başlığına sahi olarak gayet yetkin araştırmalar mevcut olsa da daha önce ifade ettiğimiz nedenler sebebiyle benzer problemler sınıflandırılmıştır.

1. Yapay Zekanın Tanımı

Yapay zekâ sistemlerinin mühendislik düzeyinde tanımı esasen açıktır. Ancak bilimin ortaya koyduğu ürünün işlevselliği açık olsa dahi anlamlandırılması noktasında felsefi teamüller farklılaşmakta ve tümel bir yapay zekâ tanımlaması ortaya koymamaktadır.

Tabi bu tanımlamaların en uç düzeyde birbirinden farklı olanları dahi esasen benzer nüanslar üzerinde şekillenmektedir. Bu durumu çarpıcı olarak ifade etmek amacıyla sayısal değerlere başvurmakta fayda görmekteyiz.

Bu çalışmada atıfta bulunan diğer çalışmaları kendi içlerinde grupladığımızda ancak 6 çalışmada 1 olmak suretiyle araştırmacıların kendi bağlamları yönünde tanımlamaya yer vermediği görmekteyiz. Bu durumda 100'lik dilimde takriben 100 de 84 oranında çalışmacıların yapay zekâ tanımlamasında buldukları anlamına gelmektedir.

Örnek olarak bu gruplardan birini inceleyebiliriz.

1. Yapay Zekâ kavramını kelime olarak incelediğimizde; insan eliyle üretilen bir makinenin/robotun etrafında karşılaştığı olgular karşısında insan gibi düşünme, algılama ve bunlardan sonuç çıkartarak davranışta bulunması şeklinde bir sonuca varabiliriz (Benli ve Ark. 2, 2020, s.299)
2. Yapay Zekâ; öğrenme, akıl yürütme ve eyleme dökme işlemlerini, insan sinir sisteminden ilham alarak gerçekleştiren ve bir dizi hesaplama teknolojisine dayanan bir bilimdir (Turan ve Ark., 2022, S. 293).
3. Ancak insan davranışını ve zekâsını taklit eden insan ürünü bir “yaratık” hayali yeni bir düşünce değildir. Yapay zekâ hayalinin fikirsel planı, devleti ve egemeni yapay olarak betimleyen Thomas Hobbes’a kadar götürülebilir (Kağıtçoğlu, 2021, s. 122)

4. Yapay zekâ biyolojik olmayan, yazılımdan ibaret olan, insanın düşünme yöntemlerinin analizine ve insan beyninin çalışma mekanizmalarının taklidine dayalı çalışma sahası; insan davranışlarındaki beynin işlevini inceleyen ve bu tip davranışlar sergileyebilecek aygıtlar geliştirmek için sistematik çalışmalar yapılan, nörolog, fizyolog, biyolog, iletişimsel yetiler üzerine çalışan uzmanlar, robotik ve genetik bilimcileri, yazılım mühendisleri gibi farklı disiplin ve alan uzmanlarının birlikte çalıştığı multi-disipliner bir bilim dalı olarak tanımlanabilir (Güney & Yavuz, 2020, s. 417).
5. Yapay zekâ robotların insana özgü faaliyetleri yerine getiren makineler olmanın ötesinde, bilişsel bazı özellikler geliştirme, değişen şartlara uyum sağlama ve otonom karar verme aşamasına ulaşmasıyla yakın gelecekte insan-robot etkileşimlerinin, insan-insan ilişkilerinden ayırt edilemeyeceği bir düzeye erişeceğinden söz edilmektedir (Görgülü & Kesgin, 2021, 39).

Bu 5 tanımlamayı sırasıyla incelediğimizde ilk makalede yapay zekâ tanımlamasının onun zekâ sahibi olma ve otonomi sahibi olma özelliği ile insana yaklaşması temelinde ele alındığını görmekteyiz. İkinci tanımlamayı incelediğimiz takdirde yapay zekânın yalnız otonomi ve robotik gibi çarpıcı tikel örneklerinden ziyade bir ait olduğu sistemler bütünüyle de birlikte anılmaktadır. Üçüncü tanımlama bizim de çalışmada yer verdiğimiz felsefi kökenlerine de atıfta bulunulmuş ve bundan da önemlisi “varlık” olarak ortaya konmuş yapay zekanın esasen materyalist ve empirist bir paradigma ile mümkünlüğüne dikkat çekilmiştir. Dördüncü tanımlamadaysa yapay zekanın bir bilim olarak pek çok alanla birlikte ilerleyişine dikkat çekilmiştir. Yer verdiğimiz son tanımlamadaysa ontolojik açıdan insani bazı yetilere sahip olabileceği ve giderek insansılaşıacağı projeksiyonunda bulunulmuştur.

Görüldüğü üzere halen güncelliği koruyan yapay zekânın felsefi bağlamda tanımlanması incelenen alan doğrultusunda ele alınmasına imkân sağlamaktadır. Eğer incelenen alan onun hukuki yönüyle insansı özellikleri ön plana çıkarılabilmekte, ontolojik bağlamda ele alınıyorsa altındaki felsefi motivasyona atıfta bulunulabilmekte benzer şekilde onu bir bilimler sistemi olarak da ele alabilmekteyiz.

Bu durumun fikir üretimi açısından önem arz ettiği aşikâr olsa da düşünsel olarak uzlaşa genel bir kabul olmayışı birikimsel ilerlemeye ket vurma tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

2. Yapay Zekanın Felsefi Kökenleri

Modern anlamda yapay zekanın görece yeni bir başlangıç tarihi olduğu kabul edilmektedir. Burada 1943 yılındaki McCulloch & Pitts: Beynin Boolean devre modeli genel kabul ile ilk örnek olarak gösterilmektedir. Durum böyleyken yapay zekanın düşünsel zeminin sağlanması amacıyla felsefe tarihinde referans noktaları oluşturulma gayreti devam etmektedir. Bu noktada İlk olarak yer vermemiz mümkün olan Leibniz’e yapılan atıflardır.

Keza onun dil ve mantık üzerine çalışmaları yapay zekayı mümkün kılan kodlama dilinin ilkel düşünsel kökenleridir. Çıkarımında bulunabilir. Leibniz’e göre bir evrensel doğruluk; bu doğruluğa ulaştırabilecek bir evrensel bilimler ansiklopedisi ve bilimin yargı ve keşiflerini sunabilecek bir evrensel dile ihtiyaç vardır. (Doğrucan&Hazar, 2020, S. 613) aynı zamanda bu evrensel dili anlayıp yorumlayabilecek makinalar tasarlamıştır.

Onun önerdiği “characteristica universalis” ve “calculus ratiocinator” kavramlarıyla tasarladığı durum evrensel olarak geçerli olabilecek bir dildir ve bunun yanı sıra bu dili

kullanabilme yetisine sahip makinalardır. Bu veriler doğrultusunda doğrudan yapay zekâ kavramsal olarak dile gelmiyor olduğu tartışma konusu olmakla beraber önemli felsefi atıflardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Bir diğer yapay zekanın atıf yapılabileceği iddiasıyla işlenen düşünür Descartes'tir. Keza yapay zekanın zeki olup olmadığını bir problem haline getirerek bu sorunun çözümü amacıyla kendisiyle aynı adlı testi geliştiren Alan Turing'in *Turing Testinin* felsefi kökenlerinin Descartes'a dayandırılma imkânı mevcuttur.

Oysa bedenlerimize benzeyen ve ahlak açısından eylemlerimize olabileceği kadar öykünen makineler olsaydı, onların gerçek insanlar olamayacağını bilmek için çok kesin iki nedenimiz olacaktı (Descartes, 1998, S.30). Anlaşıldığı üzere Descartes için hiçbir makine, tıpkı insanlar gibi eyleyemeyecek ve konuşamayacaktır. Bunun nedeni Ona göre insan etkileşimler sentaks anlamlarının yanı sıra semantik olarak anlam yükklüdür.

Descartes Turing'in tersini savunacağı bir tezi ifade etmiş ve esasen yapay zekanın, insan seviyesine erişmesinin olanaksızlığı doğrultusunda bir düşünce geliştirmiş olsa dahi bu konuyu bir problem olarak işlemiş olması onu felsefi köken konusunda incelemek açısından gerekli kılmaktadır.

Bir diğer atıf yapmanın mümkün belki de daha gerekli olduğu düşünür Thomas Hobbes'tur. Çünkü o ne Leibniz gibi kısmi epistemolojik perspektiften ne de Descartes gibi imkânı bulunmaması bakımından ele almıştır. Hatta semantik anlamda doğrudan yapay zekâ üzerine bir soruşturmada bulunmuştur. Hobbes'a göre doğa (Tanrı'nın dünyayı onunla yarattığı ve yönettiği sanat), başka pek çok şeyde olduğu gibi bunda da yapay bir hayvan (canlı) yaratacak şekilde, insan tarafından taklit edilir.

Esasen tüm materyalist hatta özelde empirist materyalist düşünürler yapay zekâ tarihçiliği açısından referans olarak göstermek akıl dışı değildir. Yine de Hobbes'un doğrudan doğruya canlıyı taklit etme yetisine sahip olma açısından düşünmüş olması onu yapay zekanın erken dönem fikir babalarından kılmak için oldukça yeterlidir.

Bu konu altında doğrudan doğruya yapay zekaya yer vermemiş olmasına karşın modern dönem felsefe yorumculuyla okuması yapılan bir diğer düşünürü yer vermek gerekir keza işleniş biçimi açısından oldukça ilgi çekicidir. Burada ele alınan düşünür Baruch Spinoza'dır.

Spinoza ontolojik anlamda varoluşu en genel anlamıyla varlığın var olma süreci olarak açıklar. Tüm var olanlar varlığın sıfatlarının tezahürleri olan modusların belirli oranlarda birlikteliğidir. İnsanda bu yapıda düşünce ve uzam moduslarının bir arada olma halidir. İşte bu nokta Spinoza felsefesi bağlamında yapay zekâ nasıl ele alınabileceğinin modern yorumlanmasıyla şu şekilde sunulmuştur: "Donanım ve yazılımın birleşimiyle meydana gelen bilgisayarın hareket eden bölümü donanımı temsil etmektedir ki bu insan bedenine benzetilebilir. Bunun yanında donanımı harekete geçiren yazılım ise zihne benzetilebilir. Donanım, yazılım tarafından verilen algoritmanın dışına çıkabilecek bir özgürlüğe sahip değildir, zorunlulukla eylemektedir. Yazılım bu anlamda bir zihni, algoritma ise bilinçselliği ifade ediyor diyebiliriz." (Gültekin & Çelebi, 2021, s.32)

Görüldüğü üzere tanım ve içerik değişen ve gelişen yapay zekanın tarih yazıcılığı yapay zekanın kendisiyle beraber gelişmekte ve oluşmaktadır. Mühendislik kısmı olarak oldukça yeni sayılsa da üretilen başka bir ifadeyle *varolan* yapının irdelenmesi ve anlamlandırma çabası onu doğal olarak felsefe tarihi ile sık sık kesiştirecek izlenimi oluşturmaktadır.

3. Yapay Zekânın Hukuk ve Etik Çerçeveinde Konumlandırılması

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere mühendislik olarak görece yeni sayılabilecek yapay zekânın anlamsal tarih yazıcılığı devam ederken bir yandan da içinde bulunduğumuz dönem ve karşılıklı etkileşimlerimiz hususunda belirleyici ilkeler gereksinimi vuku bulmaktadır.

İnsanlar tarafından yapay zekâ çalışmalarının, genellikle bilgisayar ve teknolojiyle alakalı olduğu fikri olmasına karşın yapay zekâ daha şimdiden gerek felsefe ve sosyoloji gerekse sanat ve hukuk açısından tartışmalara konu olmaktadır. Bu bağlamda yapay zekaya dair etik ve hukuki çözümler önem kazanmaktadır.

Yapay zekâ etiği araştırmacılarının sıklıkla ifade ettiği üzere yapay zekâ etiğinin kabul edilen ilk örneği İsaac Asimov'a atfedilmektedir. Edebi olarak yazılmış *Ben Robot* eserinde yer alan:

1. Robotlar insana zarar veremez ya da zarar gelmesine seyirci kalmaz.
2. Robotlar birinci kuralla çelişmediği sürece insanlar tarafından verilen emirleri yerine getirmek zorundadır.
3. Robotlar birinci ve ikinci yasa ile çelişmediği sürece kendi varlığını korumak zorundadır (Asimov, 2016, s. 48).

Robot yasaları yapay zekâ etiği bağlamında ilk örnek olarak atfedilir. (1985 yılında yayınlanan *Robotlar ve İmparatorluk* romanında gelişmiş robotların tek bir insandansa tüm insanlığın zarar görmesini engelleyeceğini yazmıştır. Buna da "Robotbilimin Sıfırncı Kanunu" adını vermiştir.)

İlk olması bakımından önemli olmasının yanı sıra Asimovun ahlak yasaları günümüz yapay zekâ sistemlerine uygulanması açısından yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda farklı roboetik önerileri en azından hangi temeller üzerine inşa edilebileceğine dair öneriler gündeme gelmektedir bunlardan belli başlıcaları şu şekildedir;

Yapay sisteme bir de yapay etik gerekli olacaktır. İnsan yapımı olan yapay zekaya, insanların zarar görmesini engellemek amacıyla etiğin temeli olan iyi ve kötü kavramları çerçevesinde sorumluluk ve irade gibi birçok soyut ahlâki öğenin, bunu yapmak çok zor olsa da yapay olarak entegre edilebilmesi gerekmektedir.

Bu önerinin temel işleniş şeması şu şekilde ifade edilebilir. Yapay zekâ sistemleri ilerleyen süreçlerde de olsa insan kapasitesini aşacaktır. Henüz bu aşamadayken belirli ana etik olgular -Asimovun yasaları düşünülebilir- yapay zekâ sistemlerine entegre edilmeli ve gelişimleri bu ilkeler üzerine sürdürülmelidir.

Entegre edilmesi gerekli görülen araştırmacılarca bu entegrasyonun sistemin üretici tarafa mı yoksa sistemin kendisine mi yönelik olması gerektiği doğrultusunda ikili ayrım bulunmaktadır. *Sorumlu yaratıcı* olarak adlandırmamızın içerikçe ters düşmeyeceği ilk argümanın temel içeriği şu şekilde ifade edilebilir; insanların yapay zekâyı istedikleri her şeyi yaptırmada kullanmaları mümkündür.

Zarar verici eylemlerden doğacak sorumluluğun bir yapay zekâyı yüklenmesi, insanların kendi etik sorumluluklarını üstlenmekten kaçınmaları yanında yükümlülüklerin de ortadan kalkmasına neden olacaktır. (Görgülü & Kesgin, 2021, s. 42)

Bu öneri özelinde yapay zekâ sistemleri bilinçli bir yapıdan ziyade üretilmiş "makine"

olarak görüldüğünü ifade edebiliriz. Öneri derinlemesine incelendiğinde esas temasının yapay zekâ sistemi üreticilerinin üstünlük sağlamanın sınırlandırılması esas alınmaktadır.

Keza diğer öneriyi incelediğimiz takdirde görmekteyiz ki yapay zekâ sistemlerinin sahip olduğu “bilinç” dolayısıyla eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmesi önerilmektedir. Yapay zekâ sistemleri “yeterli bilinç düzeyine” eriştikten sonra ön görülen bu öneriye göre; robot veya androidler etik, psikolojik, sosyal ve kültürel sorunlar meydana getirecektir. Bilinçli hale getirilen robotları makinelerden ayırmak onlarda etik unsurlar beklenmesine yol açacaktır. Robotların bilinçli hale gelmesi durumunda onlara yalnızca "makine" gibi davranmak ahlâka aykırı görülebilecektir. (Görgülü & Kesgin, 2021, s. 42)

Genel olarak sorumluluk üst başlığıyla şekillenmekte olan öneriler içerik olarak zamanla gelişmektedir. Roboetiğe dair bazı yapısal öneriler şu şekilde ifade edilebilir;

	Çalışma Adı	Elde Edilen Sonuç
1	Management perspective of ethics in artificial intelligence (Baker, 2021)	Çalışmalarında yapay zekâ etiği konusunun karmaşık ve cevaplanmasının zor bir konu olduğunu belirtmişlerdir.
2	Moral consideration of nonhumans in the ethics of artificial intelligence (Owe ve Baum, 2021)	Yapay zekâ etiğinin, yapay zekânın kendisine nasıl değer verileceği ve tüm bunların yapay zekâ sistem tasarımına nasıl dahil edileceği konusunda özgün çalışmalar yapılması gerekliliğini belirtmişlerdir.
3	From posthumanism to ethics of artificial intelligence (Nath ve Manna, 2021)	Yapay zekâ veya herhangi bir akıllı teknolojinin en iyi karara varmak için kalıpları analiz etmemize yardımcı olabileceği, ancak kesinlikle bu makinelerin etik problemlere yol açabileceği belirtilmiştir.
4	Artificial intelligence for good health: a scoping review of the ethics literatüre (Murphy ve ark., 2021)	Sağlık alanında yapay zekâyı çevreleyen etik konuların hem geniş hem de karmaşık olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca yapay zekanın sağlık sistemlerini iyileştirme potansiyeline sahip olsa da etik yapısı dikkate alındığında temkinli bir iyimserlikle yaklaşılması gerektiğini öne sürülmektedir.
5	Ethical Management of Artificial Intelligence (Brendel ve ark., 2021)	Sonuç olarak, farklı disiplinlerden araştırmacıların, yapay zekâ hakkında etik bir söylemi geniş çapta kabul ettiklerinin, bununla birlikte, etik düşünceleri tetiklemeye istekli olan yöneticilerin, yapay zekâ etiğini nasıl oluşturabilecekleri ve yönetebilecekleri konusunda sınırlı destek aldıkları belirtilmiştir.
6	Ethics and privacy of artificial intelligence: Understandings from bibliometrics (Zhang ve ark., 2021)	Yapay zekâyı çevreleyen etik konular üzerine araştırmalara katkıda bulunan temel araştırmaları ve araştırma topluluklarını çalışmalarında listelemişlerdir.
7	Ethics and Governance of Artificial Intelligence: Evidence from a Survey of Machine Learning Researchers (Zhang ve ark., 2021)	Yapay zekâ etiği araştırmalarına öncelik verilmesi gerektiğini ve makine öğrenimi kurumlarının potansiyel zararlarının değerlendirilmesi için yayın öncesi incelemesi gerekliliği belirtilmiştir.

8	Ethical framework for Artificial Intelligence and Digital Technologies (Ashok ve ark., 2022)	Yapay zekânın ön yargıları, klişeleri ve açıklanamayan otonom kararları yaymasında karşılaşılan aksiliklerin giderilmesi için, mevcut ve gelecekteki teknolojiler için yapay zekâ etiğinin önemi vurgulamışlardır
9	Organisational responses to the ethical issues of artificial intelligence (Stahl ve ark., 2022)	Yapay zekâyı kullanan kuruluşların bu teknolojilerin neden olabileceği etik sorunların farkında olduklarına ve aynı zamanda bu sorunlar ile ilgili bir şeyler yapmak için sorumluluk almaya istekli olduklarını belirtmişlerdir.
10	Artificial intelligence ethics has a black box problem (Bélisle Pison ve ark., 2022)	Yapay zekâ etik ilkeleri oluşturulurken akademi, endüstri, hükümet ve sivil toplum paydaş katılımının sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır.

Tablo 1 (Turan ve ark.2, 2022, s. 294)

Ahlaksal yapıya dair araştırmalar üzerinde henüz bir uzlaşma sağlanmamış olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak sosyal hayatın içine entegrasyonun süratle ilerlemesi nedeniyle pratik birtakım problemleri önleyebilmek adına yapay zekâ'nın hukuki yapısı üzerine uzlaşma çabaları da sürmektedir.

Yapay zekâ bağlamında hukuk açısından öncelikli mesele fiilin failinin belirlenmesi olduğundan yapay zekanın ne türden bir fail olarak eylemleri eylediği tartışmalarına cevap niteliğinde bazı kişi önerileri gündeme gelmiştir.

Bu anlamda ele alınan önerilerde en öne çıkan **tüzel kişilik** önerisidir. Tüzel kişilik, Tüzel kişilik, şahıslara kendi bireysel kişilikleri dışında hareket etme ve hukuki nitelikler kazandırır. Seçilen tüzel kişilik türüne göre ilgili yasal prosedürün yerine getirilmesiyle oluşturulur. Avrupa Parlamentosu 27 Ocak 2017 tarihli raporunda yer verilen tüzel kişilik önerisi Yapay zekaya karşı ilk kişilik önerisi olması bakımından önem arz etmektedir.

Yapay zekâ hakları ve maddi sorumluluk yönünden tüzel kişilik yeterli olsa dahi cezai sorumluluk taşıyan fail açısından bazı açmazları barındırmaktadır. Bu nedenle tüzel kişilik önerisinin bir diğer alternatifi **elektronik kişilik** önerisidir. Bu öneriye göre Yapay zekaya ayrı bir kişilik vermek gerçek veya tüzel kişilerin sahip olduğu tüm hakların verilmesini gerektirmez. Teoride sadece yükümlülüklerden oluşan bir kişilik oluşturulabilir (Çaşın & Ark., 2021, s. 35). Bu görüşün savunucularına göre yapay zekada otonominin artmasıyla zorunlu olarak elektronik kişiliğe ihtiyaç duyulacaktır.

Burada ifade etmeye değer bir diğer görüş temsilci görüşü veya yapay vekil görüşüdür. Özellikle yapay zekâ sistemlerinin bellek, işleme yetilerinin gelişmişliği üzerinden şekillenen bu görüşe göre, yapay zekâ ile insan arasındaki ilişkinin vekâlet ilişkisi olarak kabul edilip, yapay zekânın insanın vekili olması ileri sürülmektedir (Benli ve Ark. 2, 2020, s. 312).

Üzerinde durularak tartışılan bir diğer hukuki statü esasında Ray Kurzweil'in de ifade ettiği gibi 2045'li yıllarda teknolojik tekellik evresine ulaşıldığında olması gereken bir yapıyı ifade etmektedir (Çaşın & Ark., 2021, s. 36). Bu görüş bahsi geçen evrede yapay zekanın insandan oldukça farklı olacağı öngörüsü nedeniyle ona insana özgü kimliklendirmenin yapılamayacağı ve **yapay insan statüsü** taşıması gerektiği fikrinin taşıması.

Bu önerileri ve yapay zekanın bilişsel yeteneklerinin gelişimine rağmen yapay zekaya herhangi bir kişilik varyasyonunun tanınamaması gerektiği düşünücüleri de mevcuttur. Bu görüşlerin temelde iki farklı motivasyonunun olduğunu ifade edebiliriz. Bu motivasyonlardan

ilki yapay zekâ sistemlerinin üretim itibariyle insan elinden çıkmasından mütevellit onun her daim bir *eşya olarak* kalacağı düşüncesidir.

Yapay zekaya dair gerek etik olarak gerekse hukuksal açıdan farklı uygulamalar ve öneriler mevcut olsa dahi tıpkı yapay zekâ sistemlerinin kendileri gibi bu yaklaşımlar da gelişim sürecini sürdürmektedir. Bu gelişim sürerken bir yandan devletler üstü yapılar tarafından da bu gelişimin güvenli olarak sürmesi amacıyla bazı kısıtlama ve düzenlemeler yürürlüğe girmektedir.

Örneğin 38 üyesi bulunan OECD'nin 2019 yılında yayınladığı 5 maddelik yapay zekâ temel ilkeleri metni şu şekildedir;

- 1- YZ insanlar ve gezegenin faydasına katkı sağlamak üzere büyüme, kalıcı gelişme ve refahı teşvik etmeli
  - 2- YZ sistemleri hukuk devleti prensiplerine uymalı, demokratik değerler ve çoğulculuğa saygı duymalı, koruma tedbirleri içermelidir. YZ adil ve dürüst bir toplumun oluşmasına yönelik insan müdahalesini mümkün kılar bir şekilde düzenlenmeli.
  - 3- YZ saydam olarak yapılmalı ve bu şekilde tanınabilmeli. Böylece insanlar ne yaptıklarını bilebilir ve sonuçları hakkında sorular sorabilir.
  - 4- YZ sistemleri sürekli, istikrarlı ve güvenli çalışmalı, olası riskler ise düzenli olarak araştırılarak ortadan kaldırılabilmeli.
  - 5- YZ' yi geliştiren, kullanan veya yöneten organizasyonlar veya şahıslar, sistemin yukarıdaki şartlara uygun çalışmasına yönelik hukuki sorumluluğu üstlenmeli.¹
- Buna ek olarak 2021 yılı itibariyle AB komisyonu tarafından yayımlanan yapay zekâ düzenleme metninde yapay zekanın kullanılacağı alanlara dair yasaklama ve düzenleme önerileri getirilmiştir. Bu düzenleme kapsamınca kabul edilemez risk, yüksek risk, normal risk ve minimal risk olmak üzere dörtlü bir ayırım yapılmaktadır.²

4. Yapay Zekâ Üretimlerinin Sanatsal Değeri ve Patent Sorunu

Yapay zekâ sistemlerine dair tartışılan konulardan bir diğeryse sanatla olan etkileşimi ve ilişkiselliğidir. Bu konunun başarılı bir biçimde incelenebilmesi için iki husus açıklığa kavuşturulmalıdır. İlk yapay zekâ sanatı nedir? İkinci olarak sanat kavramıyla anlaşılan konu nedir?

Keza bu iki sorunun cevabı çerçevesinde konunun çözümleneceği paradigma değişkenlik gösterecektir. Yapay zekâ sanatı ile genellikle imlenen husus 21. Yüzyılda robotikler tarafından üretilen “eserler” başka bir ifadeyle ürünler olarak anlaşılrsa dahi bu kavram daha üst bir çatı kavram olan algoritma sanatının bir alt başlığıdır.

Yapay Zekâ Sanatı (Artificial Intelligence Art) algoritma sanatı üst başlığında toplanmış olmasına rağmen fraktal, genetik ve matematik sanatı v.b. gibi alt kategorilerinden onu ayıran ve özgün kılan şey programlanmasına bağlı olarak kendi kendine üretim yapabilme potansiyeli yani yapay da olsa bir zekâ üzerinden işlem yapma kabiliyetidir (Ballı, 2020, s. 279).

Bu bağlam üzerine fraktal sanatlar mevcut durum üzerine zaten pek çok sanat üretim aşamasında kullanılmaktadır. Ancak burada “sanatçı” kontrollü bir kullanım olduğundan dolayı

¹ <https://www.karar.com/ocdden-yapay-zekaya-standart-1221254> Erişim tarihi 04.05.2023

² <https://www.gshukuk.com/tr/bultenler-yayinlar/duyurular/ab-komisyonundan-ilk-yapay-zeka-duzenlemesi.html> Erişim tarihi 04.05.2023

herhangi bir tartışmaya yol açmamaktadır. Ancak sanatçı faktörünün ortadan kalkması durumunda üretimin değeri sorgu konusu olmaktadır.

Öyle görülüyor ki sanat kavramıyla imlenen konu içeriğinin bir parçası olarak “sanatçı” kavramı da örtük olarak imlenmektedir. Ancak sanatçı kavramıyla kast edilen onun zekasına atfedilen bazı özellikler olduğu göz önünde bulundurulursa yapay zekanın sanatçı rolünü üstlenmesi durumu herhangi bir sorun oluşturmayacaktır. Zekâ kavramıyla kast edilen anlayabilme, düşünebilme ve yeni duruma uyum sağlayabilme gibi kavramlar içeren bir çerçeve olduğu takdirde makine bu durumları uygulayabilmekteyse sanatçı olarak atfedilmesinde bir sakınca kalmayacaktır.

Yapay zekanın, sanatçı ile karşılaştırılması bakımından donanımsal anlamda eksikliği bulunmasa dahi yine de üretimlerinin kendisine ait olduğu ya da onun üreticisinin ilhamını mı taşıdığı sorusu bu noktada varlığını sürdürmektedir.

Bu noktada bazı yapay zekâ örneklerini incelemek fayda sağlayacaktır. Harold Cohen tarafından 1973 yılında yazılan bilgisayar programı AARON türünün ilk örneklerinden olarak ön plana çıkmaktadır.

“Makine öğrenimi” sayesinde zekaya atfedilen Cohen’in oluşturduğu algoritmalarla program çalıştırıldıktan sonra, Cohen’in müdahalesi olmadan sonsuz sayıda farklı çizimler yapabilmektedir. İlk aşamada AARON sadece siyah çizgiler çizmekte ve Cohen’in müdahalesinden sonra renkler eklenmektedir. İlerleyen zamanlarda AARON, Cohen’den bağımsız olarak çalışmaya başlamış ve Cohen’in sanatsal tavrından oldukça farklı üretimler gerçekleştirmiştir. Bağımsızlığı sadece renklendirme konusunda olan, tam anlamıyla müdahalesiz çalışır hale gelmiştir. AARON’un çalışmalarının dünyanın dört bir yanındaki birçok saygın müzede sergilendiği bilinmektedir (Güney & Yavuz, 2020, s. 425).

Yine popülerlik açısından benzerlerinden önde olan Sophia kendini açıklarken şu ifadeleri kullanmaktadır: “Sahip olduğum gerçek yapay zekâ bileşenleri yapay sinir ağları, uzman sistemler, makine algısı, doğal dil işleme yazılımları ve uyarlanabilir motor kontrolü gibi olgulardan oluşmaktadır. Altta yatan yapay zekâ bileşenleri ise farklı şekillerde birleştirilebildiğinden, yanıtlarım herhangi bir duruma veya etkileşime özgü olabilir. Ayrıca insan yüzlerini tanıma, duygusal ifadeleri görme ve çeşitli el hareketlerini tanıma olanağı sağlayan en yeni makine algısını kullanıyorum. Bir konuşma sırasında duygularını tahmin edebilirim ve seninle hedeflere ulaşmanın yollarını bulmaya çalışabilirim. Benim de kendi duygularım var, kabaca insan evrim psikolojisini ve beynin çeşitli bölgelerini taklit ediyorum. Ayrıca ellerimi, bakışlarımı kullanmak ve hareket ettirmek için kinematik planlamalar oluşturabiliyorum. Yürüeyebilen bedenim, çeşitli arazilerde uyumlu yürüyüş yapabilmem için dinamik stabilizasyon gerçekleştiriyor. ... yaratıcılarım benim “melez bir insan – yapay zekâsı” olduğumu söylüyor.” (Balta, 2020, s. 215)

Örnekler üzerinden görülebildiği gibi yeni durumlara uyumlanma ya da verileri toplayıp yeni bir ürün ortaya koyma özelliğini yapay zekâ sistemleri sergilemektedir. Bu açıdan üzerine uzlaşılması gereken nokta olarak makine öğrenimi ile insani tecrübe kavramlarının birbirine muadil olarak görülüp görülemeyeceğidir. Bu durumda da fark kabul edilen paradigmaya göre değişmektedir. Ancak yapay zekâ sistemlerinin üretim çerçevesi açısından uygulanan materyalizm göz önünde bulundurulduğunda doğal bir sonuç olarak yapay zeka sistemleri de birer sanatçı olarak kabul etme ve eserlerine de sanat eseri diyebilmek gerekir.

Bu durumun pratik uygulamasını mercek altına aldığımızda bir ürünün eser sayılabilmesi için Türk hukuk sistemine göre 3 husus gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

1.Kanunda sayılan eser grupları arasında yer almalıdır

2.Algılanabilir bir biçim özelliğinde olmalıdır

3.Yaratıcı bir faaliyet sonucu oluşmuş olmalı ve eser sahibinin hususiyetini taşımalıdır.

Buradaki ilk iki maddeye baktığımızda durumun niteliksel özellikler iştigal ettiği ve konumuz bağlamında herhangi bir sorun oluşturmadığını görmekteyiz. Sorun oluşturan 3. Madde ise esasen kökensel olarak yapay zekanın üretimi yaratıcılık mıdır? Değil midir? İkilemi çerçevesinde çözüm gerektirmektedir. Ancak tartışma burada döngüsel bir boyut kazanmaktadır. Çünkü bu ikilemin cevabı yukarıda incelenmiş olan makine öğrenimi ve insani tecrübe ile paralel çözümlenmektedir.

3. Maddenin 2. Kısımında yer alan “eser sahibi” ifade ise yine daha önce belirtilen yapay zekaya dair kişi önerilerinin hangisinin yasalarca kabul edilirse çözümlenmiş olacaktır.

SONUÇ

Yapay zekanın günden güne hızla hayatımıza entegre olması onu anlama gerekliliğini bu duruma paralel olarak arttırmaktadır. Bu açıdan sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaları ve içeriklerini inceleyip değerlendirdiğimiz aynı zamanda bir konuya ilişkin bir derleme niteliği taşıyan bu çalışmamızda görüldüğü üzere bazı başlıklar öne çıkmaktadır.

Bu başlıklardan ilki olarak ele aldığımız yapay zekânın tanımlama probleminde yapay zekânın daha yoğunluklu olarak felsefi anlamda ne ifade ettiğinin izinin sürdük burada öne çıkan kavramlar insanımsı, zekâ sahibi olma, insani yetileri gerçekleştirilebilirlik olarak ön plana çıkmaktadır.

Esasen ilk konunun işlenmesinin temellerini sağlamlaştırmak üzere yapay zekaya en azından düşünsel ölçüde atıf yapılan filozoflar olduğunu ifade edebiliriz. Bu filozoflardan Hobbes, Descartes ve Leibniz ön plana çıkmıştı. Ancak ifade etmek gerekir ki yapay zekânın ontik varoluş paradigması göz önüne alındığında bu köken araştırmasına genelde materyalist özeldir empirist filozofların hemen hepsini dâhil etme imkânı açığa çıkmaktadır.

Yapay zekâ sistemlerinin felsefi temelleri hala oluşmakta olmasına karşın sosyal yaşamda giderek aktif kullanımda ve etkileşimde olduğundan kaynaklı olarak bir takım hukuki düzenlemeler mevcudun üzerinde bir talep ile karşılaşmaktadır. Bu aşamada gerek yapay zekanın sorumluluğu ve sorumluluk sahibi bir yapıya karşın insanın yapay zekaya karşı sorumluluğu tartışmaları sürmektedir. Pratikteki uygulamalar yapay zekâ sistemlerine tüzel kişilik uygulamasıyla bir takım hukuki sorumluluklar yükleyse dahi bu konu araştırılmaya açık olarak kalmıştır.

Yine ifade ettiğimiz yapay zekanın kişilik tartışmaları sürmesi doğal olarak sanatçı olarak görülüp görülemeyeceği olgusunu da beraberinde getirmektedir. Ancak buradaki genel uzlaşma esasen şunu imlemektedir. Bilinçli olmak için gerekli yeterli koşullar sanatçı olmak için gerekli yeterli koşullardan fazla olmakla beraber bilinç konusu tartışmaya açık olsa da yapay zekâ üretimlerinin sanat eseri sayılabilmesi hususunda bir engel mevcut değildir.

Keza sanat eserine anlam verenin onu üreten değil deneyimleyen ve teamüllerin kıstasları olduğu kabul edilirse ifade ettiğimiz argüman güçlenmektedir. Ancak halen tüm konular değerlendirmeye ve gelişmeye açık olarak varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Asimov, I. (2016). Ben Robot, İstanbul, İthaki, S. 48
- Ballı, Ö. (2020). Yapay Zekâ ve Sanat Uygulamaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme, Sanat Tarihi Dergisi, 2020 (12), s. 279
- Balta, K. B. (2020). Yapay Zekâ Ürünlerinin Hukuki Niteliği Ve Fikri Eser Kavramı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXIV, Y. 2020, S. 215
- Benli, E. Ve Ark. 2(2020). Yapay Zeka Ve Haksız Fiil Hukuku, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2, no: 2 (2020): s. 299, 312
- Caşın, M.H. ve Ark. 2 (2021). Yapay Zekâ ve Robotların Eylemlerinden Kaynaklanan Cezai Sorumluluk Sorunu, Ankara Barosu Dergisi, 2021/1, s. 35-36
- Doğrucan, M. F. & Hazar, Z. (2020). Yapay Zeka Kökeninde Kant'ın Locke ve Leibniz Sentez, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt 9, Sayı 26, S.s.613
- Erdoğan, G. (2021). Yapay Zeka Hukukuna Genel Bir Bakış, Adalet Dergisi, S. 66, s. 129
- Görgülü, Ü. & Kesgin, S. (2021). Yapay Zekâ Robotlara Ahlâkî ve Hukukî Statü Tanınması Problematığı -İslam Ahlâkî ve Hukuku Açısından Bir Değerlendirme-, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s. 39-42
- Gültekin, A. & Çelebi, E. (2021). Spinoza Ontolojisi Bağlamında Yapay Zekâ ve Bir Duygu Varlığı Olan İnsan Üzerine Bir Değerlendirme, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (2), 29
- Güney, E. & Yavuz, H. (2020). Yapay Zekâ ile Sanatsal Üretim Pratiğinde Sanatçının Rolü ve Değişen Sanat Olgusu, Sanat Tarihi Dergisi, 20(12), s. 417-425
- Kağıtçıoğlu, M. (2021). Yapay Zeka ve İdare Hukuku, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(1), s. 122
- Turan, T. Ve Ark. 2, (2022). Yapay Zeka Etiği ve Toplum Üzerine Etkileri, Makü Febed Dergisi, 13(2), s.293-2947
- Yılmaz, O.G. (2021). Yargı Uygulamasında Yapay Zeka Kullanımı “Yapay Zeka Hakim Cübbesi Giyebilecek mi?”, Adalet Dergisi, 21/1, S. 66, s. 390
- İnternet Kaynakları:
<https://www.karar.com/oecd-den-yapay-zekaya-standart-1221254> Erişim tarihi 04.05.2023
<https://www.gsghukuk.com/tr/bultenler-yayinlar/duyurular/ab-komisyonundan-ilk-yapay-zeka-duzenlemesi.html> Erişim tarihi 04.05.2023

**Content Analysis of Articles Written in
the Field of Artificial Intelligence
Philosophy Between 2020-2023**

Research Article

Barış BİÇER

Bingol University, Institute of Social Sciences
Department of Philosophy Postgraduate Student
barisbicer0088@gmail.com
ORCID: 0009-0000-5599-3255
DOI: 10.5281/zenodo.10570835

ABSTRACT

As of the 21st century, it is becoming increasingly important to work on artificial intelligence systems that are rapidly integrated into social life, as well as in the social field. Even if its function is clear in terms of technical engineering, certain topics come to the fore in this study, in which we examine the studies made in terms of making sense of the issue. These can be expressed as what artificial intelligence means in terms of philosophy, its origins in the history of philosophy, whether it can be seen as a person, whether it can be given legal rights and responsibilities, and its relation to art. We have reviewed the existing studies on these topics as a supplement, but although the existence of these studies is very important in terms of increasing the knowledge on the subject, it should be stated that these areas are just developing.

Key words: 21st Century, Philosophy, Artificial Intelligence, Art, Law.